

M. Cornelius Fronto Epistulae. Edidit M. P. J. Van den Hout. Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana. Leipsig 1988.

Ὁ Μ. Κορνήλιος Φρόντων (περίπου 100-167 μ.Χ.), γεννηθείς εἰς Κύρταν τῆς Β. Ἀφρικῆς, εἶναι ὁ γνωστότερος τῶν Λατίνων ῥητόρων τοῦ 2ου αἰ. μ.Χ. καὶ ὑπῆρξε διδάσκαλος τῶν αὐτοκρατόρων Μ. Αὐρηλίου καὶ Λ. Βέρου. Τὸ 143 μάλιστα ἀνέλαβεν ἐπ' ὀλίγον ὕπατος. Ἐθαύμαζε προπάντων τὸν Κικέρωνα καὶ χρησιμοποιεῖ λεξιλόγιον πλούσιον εἰς ποιητικούς ἀρχαϊσμούς· ἐπίσης χρησιμοποιεῖ ἐκφράσεις καὶ λέξεις τοῦ καθημερινοῦ λόγου (*sermo cotidianus*). Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ῥητορείας ὀνομάσθη *elocutio novella* (=νεωτερίζουσα εὐφράδεια) καὶ ἐκαλλιεργήθη ἰδιαίτερος (μετὰ τὸν Φρόντωνα) εἰς τὴν Ἀφρικὴν.

Ἡ φήμη τοῦ Φρόντωνος εἶχε φθάσει μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων, ἀλλὰ μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰ. ἀνεκαλύφθησαν τὰ κείμενά του εἰς παλίμψηστον τῆς Ἀμβροσιακῆς Βιβλιοθήκης καὶ εἰς Ρώμην. Εἶναι κυρίως ἡ ἐπιστολογραφία ἢ ἀνταλλαγίσα (ἐλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ) μετὰ τὸν Φρόντωνος καὶ τῶν αὐτοκρατόρων Ἀντωνίου Πίου, Μ. Αὐρηλίου καὶ Λ. Βέρου. Τὰ συζητούμενα θέματα εἶναι φιλολογικά, ἰδιωτικά ἢ ῥητορικά ἀσκήσεις καὶ ἔχουν ἀξίαν φιλολογικὴν καὶ ἱστορικὴν.

Ἡ παρῶσα ἐκδοσις περιλαμβάνει: Πρόλογον (*Novae editionis praefatio*), σελ. VII, Προλεγόμενα, σελ. VIII-LXXX, Βιβλιογραφίαν ἐκτενεστάτην, σελ. LXXXI-XCIV, Βραχυγραφίας (*Conspectus notarum*), σελ. XCV-XCVI, τὰ κείμενα τοῦ Φρόντωνος, σελ. 1-258, τὰς περὶ Φρόντωνος καὶ Μ. Ἀντωνίου Πίου ἀποσπασματικὰς μαρτυρίας, σελ. 259-276, κατάλογον τῶν ἀπολεσθέντων ἔργων τοῦ Φρόντωνος σελ. 277, Πίνακα κυρίων ὀνομάτων, σελ. 278-292. Ὁ τόμος κλείεται διὰ Πίνακος χρονολογικοῦ τῶν ἐπιστολῶν (139-167 μ.Χ.) καὶ διὰ συγκριτικοῦ πίνακος τῆς ἀριθμήσεως τῆς παρουσίας ἐκδόσεως πρὸς τὰς παλιότερας τοῦ ἰδίου ἐκδότου (1954, ἐκδ. οἴκ. E. J. Brill) καὶ τοῦ 1919-1920 (ὑπὸ C. R. Haïnes, εἰς τὴν σειρὰν Loeb καὶ εἰς δύο τόμους).

Ἐπὶ ἔτη εἶχε μελετήσῃ τὸν κώδικα μὲ τὰ κείμενα τοῦ Φρόντωνος ὁ E. Hauler· εἶχε μάλιστα δημοσιεύσει περισσοτέρας τῶν 80 μικρῶν σχετικῶν ἐργασιῶν μετὰ τὸ 1896 καὶ 1940. Τὸ 1957 τὰ χειρόγραφα τοῦ Hauler παρέλαβε καὶ ἐμελέτησεν ὁ R. Hanslik, χωρὶς καὶ αὐτὸς νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκδοσὶν τοῦ Φρόντωνος. Ἀπὸ τοῦ 1981 τὰ χειρόγραφα τοῦ Hauler παρέλαβε καὶ ἐμελέτησεν ὁ M. P. J. van den Hout. Τῆς προσπαθείας αὐτῆς καρπὸς εἶναι ἡ παρῶσα ἐκδοσις τοῦ Φρόντωνος, τοῦ ὁποῦ τοῦ ἔργου εἶχε ἐκδώσει διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Teubner ὁ S. Naber τὸ 1867. Σημειωτέον ὅτι ὁ M. van den Hout εἶχε πρωτοεκδώσει τὸν Φρόντωνα εἰς τὰς ἐκδόσεις E. J. Brill τὸ 1954 ὡς διδακτορικὴν διατριβὴν. Ἡ παρῶσα ἐκδοσις στηρίζεται εἰς τὸ Ἀμβροσιανὸν παλίμψηστον καὶ τοὺς κώδικας *Parisinus Latinus 12161* καὶ *Vaticanus Latinus 5750*.

Εἰς τὰ *Prolegomena* του ὁ Van den Hout ἀναφέρεται κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀρχικοῦ κώδικος· ἐπὶ τοῦ κειμένου τοῦ Φρόντωνος ἐγράφησαν ἀργότερον τὰ Πρακτικά τῆς ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς Συνόδου (τὸ 451). Κατὰ τὸν 17ον αἰ. τμῆμα τοῦ ἀρχικοῦ κώδικος μετεφέρθη εἰς τὸ Βατικανὸν (εἶναι ὁ κῶδ. *Vaticanus 5750*). Ἀκολουθεῖ ἡ περιγραφή τοῦ Φρόντωνιανοῦ κώδικος (σελ. XXVII κ.έ.). Ἐν συνεχείᾳ παρουσιάζονται αἱ χεῖρες τοῦ χειρογράφου καὶ ἡ ὀρθογραφία των (σελ. XXX κ.έ.). Εἰς τὰς σελ. XLIII-LIX ἔχομεν τὰ περὶ τῆς σειρᾶς τῶν φύλλων τοῦ χφ. Τὰ προλεγόμενα ὀλοκληρώνονται μὲ τὰ κεφάλαια περὶ τῆς ἀρχαίας ἐκδόσεως (προφανῶς ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ τοῦ Φρόντωνος, διότι ὁ Φρόντων αὐτοβούλως δὲν εἶχε ἐκδώσει τὰ ἔργα του), καὶ τῶν ἐντύπων ἐκδόσεων (ἡ πρώτη ὑπὸ Ang. Mai, τὸ 1815). Καὶ ὑπὸ τύπον προσθήκης εἰς τὰ προλεγόμενα

ἔχομεν τὴν Σημείωσιν (Notitia) περὶ τοῦ Βατικανοῦ κώδικος (cod. Vat. Palatinus Latinus) 24, εἰς τὰς σελ. 46, 53 τοῦ ὁποίου διεσώθησαν ἀποσπάσματα ἀπὸ εὐχαριστήριον λόγον τοῦ Φρόντωνος ὑπὲρ τῶν Καρχηδονίων ἐνώπιον τῆς Συγκλήτου. Ἀποσπάσματα τοῦ λόγου αὐτοῦ δημοσιεύονται εἰς τὰς σελ. 256-8.

Εἰς τὸ ἐκδιδόμενον κείμενον συναντῶμεν κατὰ σειρὰν: τὴν ἀλληλογραφίαν Φρόντωνος καὶ Μάρκου Αὐρηλίου (σελ. 1-85), τὴν ἀλληλογραφίαν Φρόντωνος καὶ Ἀντωνίου Πίου (σελ. 86-106, καὶ 161-8), τὰ 2 βιβλία τῆς ἐπιστολογραφίας τοῦ Φρόντωνος πρὸς τὸν Λ. Βέρον (σελ. 107-132), τὸ περὶ εὐγλωττίας (de eloquentia) ἔργον τοῦ Φρόντωνος (σελ. 133-152) τὸ περὶ ρητορικῶν λόγων ἔργον τοῦ πρὸς τὸν Ἀντωνίνον Πίον (σελ. 153-160), εἰς ἐπιστολιμαίαν μορφήν πάντοτε, τὰς ἐπιστολάς πρὸς φίλους (σελ. 169-201), τὰς Ἀρχὰς τῆς Ἱστορίας (σελ. 202-214), τοὺς Ἐπαίνοις τοῦ Καπνοῦ καὶ τῆς Κόνεως ἀφ' ἑνός, τῆς Ἀδιαφορίας (Neglegentiae) ἀφ' ἑτέρου (σελ. 215-220. Εἰς τὸν τίτλον τῆς σελ. 215 ἀναγράφεται NEGENTIAE ἀντὶ NEGLEGENTIAE). Ἀκολουθοῦν ἐπιστολικά ἀποσπάσματα ἄλλων ἔργων τοῦ Φρόντωνος (De bello Parthico, De feriis Alsicensibus, De nepote amisso, σελ. 220-240). Ἀκολουθεῖ ἡ βιογραφία τοῦ Ἀρίονος (σελ. 241-2), καὶ μερικαὶ ἐπιστολαὶ (σελ. 242-255) πρὸς διαφόρους (μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἐπιστολὴ ἀπὸ καὶ πρὸς Ἀππιανόν). Καὶ ἡ ἔκδοσις κλείεται μὲ τὰ ὑπὲρ Καρχηδονίων ἀποσπάσματα.

Τὴν ἔκδοσιν χαρακτηρίζει ἡ γνωστὴ ἐπιμέλεια καὶ ἐπιστημοσύνη τῶν ἐκδόσεων τῆς Bibliotheca Teubneriana.

ANT. Η. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

K. Wellesley, *Cornelii Taciti Libri qui supersunt*. Tomus II. Pars prima. Historiarum Libri. B.G. Teubner. Leipzig 1989, pp. I-XXII+σσ. 1-222.

Εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν σειρὰν τῆς «Γωϋβνεριανῆς Βιβλιοθήκης Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων Συγγραφέων» ἐξεδόθη τῷ 1989 ὁ ὡς ἄνω τόμος, ὁ περιλαμβάνων τὴν ὑπὸ τοῦ κλασσικοῦ φιλολόγου K. Wellesley γενομένην κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου τοῦ Ῥωμαίου ἱστορικοῦ συγγραφέως Ποπλίου Κορνηλίου Τακίτου (π. 55-π. 120 μ.Χ.) *Historiae* (Ἱστορίαι) (Βιβλία 1-5). Τὴν συνολικὴν ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Τακίτου ἔχει ἀναλάβει ὁ ὡς ἄνω μνημονευόμενος φιλόλογος ὁμοῦ μετὰ τοῦ φιλολόγου S. Borzsák. Τὸ ἔργον τοῦ Τακίτου «Ἱστορίαι», ἀποτελούμενον ἐκ 14 βιβλίων, ἐκ τῶν ὁποίων σφίζονται τὰ 4 πρῶτα καὶ ἐν μέρος τοῦ 5ου, ἀναφέρεται εἰς τὰ μετὰ τὸν Νέρωνα (54-68 μ.Χ.) γεγονότα. Τὰ μὴ διασωθέντα βιβλία ἐπραγματεύοντο περὶ τῶν αὐτοκρατόρων Γάλβα, Ὁθωνος, Βιτελλίου (68-69 μ.Χ.) καὶ τοῦ Βεσπασιανοῦ (69-79 μ.Χ.), (ιδίως τὰ πρῶτα ἔτη τῆς αὐτοκρατορίας του).

Ὁ Τακίτος διὰ τῶν συγγραφῶν του ἀναδεικνύεται εἰς ἱστορικὸν εἰλικρινῆ, στωικὸν καὶ ἀπαισιόδοξον. Διηγεῖται μεροληπτικῶς τὴν ἱστορίαν, (ἀνακριβῆ πολλάκις), μιᾶς αὐτοκρατορικῆς Ῥώμης, σημειῶνων παντοῦ τὰς φαντασιώσεις τῶν Καισάρων καὶ τὴν χαμέρπειαν τῶν πελατῶν των. Σχετικῶς μὲ τὸ ὕφος του χαρακτηρίζεται ὡς σύντομος, νευρώδης, ἀπότομος, εἶναι δὲ πρώτης τάξεως ζωγράφος «ὁ μεγαλύτερος τῆς ἀρχαιότητος», κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Ῥακίνα.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς παρουσίας ἐκδόσεως περιλαμβάνονται τὰ ἑξῆς: α) Εἰς τὰς σσ. V-VIII περιέχεται ὁ λατινιστὶ —κατὰ τὸ ἔθος τῶν κριτικῶν ἐκδόσεων— συντεταγμένος Πρόλογος. β) Εἰς τὰς σσ. IX-X ἀναφέρονται μονογραφίαι καὶ μελέται, σχετιζόμεναι μὲ τοὺς οἰκείους περὶ τὸ θέμα Κώδικας τοῦ